

DEN GRØNLANDSKE SKOLE ER STADIG DOBBELTSPROGET

Af skoleinspektør *Hans Ebbesen*, Holsteinsborg

Det grønlandske sprog er modersmålet, der med små dialektforskelle tales langs hele den grønlandske vestkyst. Mere afvigende og oprindeligt er sproget i Thule og Østgrønland. Det skrevne grønlandsk er i sin nuværende form baseret på den grønlandske grammatik, der er udarbejdet af Samuel Kleinschmidt og udkom i Berlin 1851, samt på de skrifter, som Samuel Kleinschmidt udsendte i årene derefter. Før den tid havde faktisk hver mand i landet sin egen stavemåde, forskellig fra mand til mand. De forsøg, der af en lang række danske missionærer i tidligere år var gjort for at skaffe bedre og mere ensartede regler for den grønlandske retskrivning, var trods energi og interesse uden blivende resultater. Kleinschmidts grønlandske grammatik i 1851 var epokegørende. „Dens særpræg er, at den konstruerer det grønlandske sprog op indefra på et specielt og hidtil ukendt grundlag, der hvilede på logisk og analytisk metode, etymologisk velbegrundet.“ (K. Oldendow i „Bogtrykkerkunsten i Grønland“).

Kleinschmidts grammatik og skrifter har op gennem årene haft uoverskuelig betydning som grundlag og rettesnor, og ikke mindst derfor findes der i dag slet ikke så lidt litteratur på originalsproget, ligesom der eksisterer et væld af grønlandske salmer, sange og digte, der tilsammen udgør en kulturskat, som grønlænderne sikkert ikke frivilligt giver slip på.

I de sidste år har der dog rejst sig røster om at søge den kleinschmidtske retskrivning revideret og forenklet, idet det efterhånden indrømmes, at den er for vanskelig til, at børnene i de grønlandske skoler kan lære den, så sproget skriftligt beherskes. Det er der få, der gør. En medvirkende årsag hertil er sikkert også, at der indtil i dag ikke har eksisteret et grønlandsk stilsystem udarbejdet for skolens forskellige klasser og årgange. Det søges der nu rådet bod på.

Det danske sprog er af en af Grønlands mest fremtrædende mænd, Augo Lynge, kaldt rigssproget.

Spredt undervisning i dansk har været givet langt tilbage i tiden i Grønland. Allerede H. J. Rink ønskede dansk indført. I 1860-erne drev seminarieforstander Nissen stærkt på med danskundervisning på seminariet i Jakobshavn. Men først den lille

Grønlandskommision 1920–21 betød et fremskridt – i første omgang dog hovedsagelig på pairt – for danskundervisningen, idet dansk skulle være obligatorisk i børneskolen.

I realiteten skete der ikke noget mellem 1925 og 1950. En udpræget forsigtighed gjorde sig gældende. Man mente, man skulle gå langsomt frem og ikke løbe risikoen for, at man fra grønlandsk side skulle slå bak og følgen blive en reaktion imod dansk. Herved er sikkert meget tabt for det danske sprogs udbredelse idag, men man frygtede altså konsekvenserne, om lovene blev ført for hurtigt ud i livet.

Først med den store Grønlandskommision med adskillelsen mellem kirke og skole, oprettelsen af 4 store ab-skoler, opsendelse af et stigende antal dansktalende lærere og danskens bedre placering kom der skred i undervisningen i dansk. Den nye skolelov af 1950 søger „at opfylde den grønlandske befolknings udtrykkelige fordring på at opnå en effektiv undervisning i dansk.“ (Landsrådsforh. 1948). Efter denne lov er med mindre ændringer den grønlandske skole af i dag opbygget. Og her står bl. a.: „Blandt undervisningsfagene skal stedse finde indøvelse i at læse og skrive såvel det grønlandske som det danske sprog“. - „Ved børneskolerne i Julianehåb, Godthåb, Egedesminde og Holsteinsborg (de 4 såkaldte ab-skoler) tilrettelægges undervisningen i førsteklasse med henblik på en deling af eleverne i en dansk-sproget og en grønlandsk-sproget linie efter udgangen af 2. klasse. Der må derfor lægges vægt på, at eleverne allerede i det første skoleår får en grundig undervisning i dansk, dog uden tilsidesættelse af undervisningen i det grønlandske sprog.

I „Skole- og Undervisningsplan for den grønlandske Børneskole“ (1951), som er udarbejdet på grundlag af den nævnte lov, uddrages om de to sprog: „Ved ab-skolerne undervises 1. og 2. klasserne på dansk i fagene dansk, evt. regning og delvis anskuelsesundervisning. Fra og med 3. klasse deles børnene i en a- og en b-linie. I a-linien er undervisningssproget overvejende grønlandsk, og i b-linien efterhånden overvejende dansk, således i geografi i 3. klasse, i historie fra 5. klasse, i naturlære fra 6. klasse, og evt. sundhedslære og samfundslære i 7. klasse. I fagene grønlandsk og religion er undervisningssproget dog altid grønlandsk.“ - Fra samme plan står under skolens mål - alm. bestemmelser: „Det grønlandske sprog er i almindelighed undervisningssprog . . . Børnene skal i så vid udstrækning som muligt indføres i det danske sprog.“

I praksis er timefordelingen ved alle skoler med lærerkræfter, der er i stand til at undervise i faget dansk, ganske ligeligt fordelt mellem dansk og grønlandsk, altså lige mange timer til hver sprog.

Som det let bemærkes af ovennævnte, er grønlandsk så absolut det dominerende sprog i børneskolen som helhed, ikke mindst når de mindre byskoler og udstedsskoler medtages.

Fra skolen i Sukkertoppen.

Foto: Jette Bang

De dygtigste børn fra børneskolen - hovedsagelig fra b-linien - kommer herefter på efterskolen, enten på den nyligt oprettede 1-årige, der kan undervises udelukkende på dansk og er gjort mulig ved det danske sprogs fremgang trods alt, eller på den 2-årige efterskole.

De dygtigste elever fra efterskolen, samt i de sidste år ganske enkelte velbegavede elever fra børneskolens 7b-klasse, kan herefter optages på realskolen i Godthåb

- Grønlands eneste - og efter 4 år tage realeksamen, der siden 1956 er ligestillet med den tilsvarende danske eksamen.

I realskolen foregår al undervisning på dansk (dog ikke religion og grønlandsk) efter danske lærebøger. Her læres foruden dansk og grønlandsk tillige engelsk, tysk - og det sidste år noget fransk eller latin på frivillig basis.

Da denne artikel i første række beskæftiger sig med sprogenes placering i børne- og ungdomsskolerne, skal her blot for fuldstændighedens skyld nævnes, at den grønlandske seminarieuddannelse er 3-årig med de to år på seminariet i Godthåb og 1 års supplerende uddannelse i Danmark, - at aftenskoleundervisning med forskellige fag og erhvervsprægede kurser står åben for alle unge over 14 år, - at der findes to husmoderskoler med et 9-måneders kursus, - at kostskoler er oprettet i Thule 1955 og Angmagssalik 1960, - og at et skolehjem, hvor dygtige udstedsbørn kan bo og få mulighed for på lige fod med bybørnene at følge undervisningen ved ab-skolen, er oprettet i 1958 i Holsteinsborg og tænkes efterfulgt af lignende ved alle store byskoler i de nærmest kommende år.

Skuer man tilbage over de godt 10 år, siden det dengang radikale ab-skoleprincip blev realiseret, og betragter det danske sprogs fremgang, må man naturligvis indrømme en fremgang, men der er ikke lutter tilfredshed med de opnåede resultater. Det har længe stået lærerne i Grønland klart, at resultaterne og fremgangen var utilfredsstillende. Børn, der går ud af b-linien i børneskolen er ikke dansktalende, fra a-linien endnu mindre, - og det er tvivlsomt, de bliver det indenfor en overskuelig fremtid, hvis ikke der går ganske anderledes radikalt frem med danskundervisningen.

Også fremtrædende mænd indenfor landets folkevalgte råd, samt en efterhånden overvejende del af befolkningen indser, at der må læres mere dansk. Klarest har denne opfattelse vist fået udtryk i en artikel i Grønlandsposten, som folketingsmand Augo Lynge skrev få dage før sin død ved „Hans Hedtoft“'s forlis 30. januar 1959. Der står i denne artikel bl. a.:

„Vi grønlændere har været heldige med at få et hensynsfuldt moderland, som ønskede at bevare det eskimoiske sprog i kirke og skole, men anvendelsen af dette sprog eensidigt har betydet åndelig isolation... De senere tider har søgt at ændre dette forhold. Mange danske udtryk er indført i skolebøgerne. I realskolen bruges danske lærebøger. Men den dag i dag forstår mange grønlændere ikke dansk tale. Rigsfæller benytter sig af tolke, når de vil tale sammen, ofte med misforståelser eller mangelfuld forståelse som resultat... Af blod og sind er grønlænderen i dag mere europæer end eskimo. Det er kun hans eskimoiske sprog, der får ham til at tro, at han er „kalâlek“. Det er ligesom mange er tilbøjelige til at anerkende eskimoiske stammefrænder som de eneste frænder, mens man ofte halvvejs glemmer den faktiske euro-

pæiske (nordiske) afstamning. Det kan selvfølgelig være nyttigt på forskellig måde at genoprette den tabte kontakt med stammefrænderne i Nordamerika, men eskimisk fællesskab alene på grundlag af sproget er der vist ikke megen fremtid i. Sagen er nemlig den, at vore stammefrænder i Alaska allerede er gået over til „rigssproget“ engelsk, og det er min opfattelse, at canadierne er ved at gøre det samme. Deres børn har 8–10 år engelsk i skolerne. Vi må snart se i øjnene, at enhver dybere forbindelse med disse stammefrænder må ske gennem det engelske sprog! Det er min overbevisning, at vi bør følge stammefrændernes eksempel. — Grønlænderne må lære rigssproget, det danske sprog, på langt mere effektiv måde end i dag. Hvis vi fortsætter som i dag, sakker vi snart bagud også overfor stammefrænderne. Det er en ikke uvigtig opgave for os at lære det danske sprog. Arbejdet i de dansksprogede børnehaver bør udvides. Mange flere grønlandere bør sætte deres børn i dansksprogede skoler, hvor der er mulighed derfor. Og det er ikke nok, at dansk tales i skolerne. Det må også tales udenfor, således at de grønlandske børn og unge mennesker også kan vokse op ved at høre det danske sprog. For nu må det være forbi med isolationspolitikken. Den har mistet sin berettigelse. Nu er den kun en hemsko med hensyn til udviklingen. Sprogskillemuren mellem rigsfæller bør brydes ned. Jo tidligere det sker, desbedre for os grønlandere.“

Jeg citerer dette, fordi det er sagt af den mand, det er, og fordi det er min faste overbevisning, at de tanker, der gives udtryk for, om føje år vil være alle Augo Lynges landsmænds.

Som nævnt har ikke mindst lærerne i den grønlandske skole gennem den forløbne halve snes år i stadig stærkere grad følt, at de gjorde fremskridt ikke var tilstrækkelige. Resultaterne har ikke svaret til forventningerne. Børnene kan ikke dansk nok, når de forlader skolen. De kan ikke nok til at gå direkte over i realskolen eller til at klare en faguddannelse på dansk.

Af denne grund er der i de sidste år udfoldet en stigende aktivitet, der bl. a. har givet sig udslag i udformning af nye lærebøger bl. a. i faget dansk. Sådanne forsøg er ikke alle vellykkede, og de gøres ikke færdige på et enkelt år, men der *er* gjort, og der gøres *stadig* forsøg for at finde nye og mere effektive veje til indlæring af dansk.

Radikale forsøg gøres også i disse år med timefordelingen til dansk og grønlandsk i de første skoleår ud fra den opfattelse, at tilegnelsen af 2 sprog fra starten er pædagogisk forkert og volder forstyrrelse og for stort besvær, så resultatet i begge sprog bliver for ringe. Sådanne forsøg er påbegyndt ved 2 skoler i 1959, og i de følgende år er flere andre skoler fulgt efter, delvis p. g. a. de gode erfaringer og foreløbige resultater fra de to første. Et tegn på, at forældrene er af samme opfattelse som skolen, ses deraf, at disse forsøg gøres med forældrenes tilslutning og støtte.

Det kan til eksempel nævnes, at forældrene her efter et orienterende møde og efterfølgende tilmeldelse til de nye førsteklasse ønskede deres børn i disse forsøgsklasser med 96 % tilslutning. I disse klasser deltager også børn af helt dansktalende forældre, hvilket bl. a. er et stærkt ønske fra ministeriets side.

Forsøgene går i korthed ud på, at man i stedet for som tidligere, hvor man straks fra første klasse forsøger at lære de små både grønlandsk og dansk, skal indskrænke sig til kun at lære ét sprog, dansk, de første 2 år. Først i 3. skoleår tages der fat på grønlandsk, som børnene da kan lære med betydelig større hastighed og lethed, så de snart vil indhente det almindelige standpunkt for årgangen på grund af større modenhed og flere sproglige erfaringer, der allerede er indhøstet ved 2 års indlæring af dansk.

Dette er de igangværende forsøg, som altså lover godt, men en generel ordning og en sådan intensivering af danskundervisningen må naturligt bero på befolkningens repræsentanters – landsrådets – initiativ og erkendelse af, at faget dansk indtager en nøglestilling i undervisningen i den grønlandske børneskole, ja, i hele det grønlandske samfund. Skolens folk kan tilstille landsrådet en teknisk rapport om undervisningen i dansk, baseret på hidtidige resultater og gjorte forsøg. De kan gøre opmærksom på, at med de nuværende metoder og sprogets placering og timetal kan der ikke nås større resultater end de øjeblikkelige. Men så må ansvaret for et skøn over, om en forbliven på nuværende standpunkt er tilstrækkeligt, eller der skal sættes ind på en forbedring på danskundervisningens område, ligge alene hos landsrådet.

En tilslutning fra ministeriets side af fagets for dårlige placering kan måske udledes i de mange frirejser til skoleelever i forskellige aldersklasser gennem de sidste år, – måske i erkendelse af, at de mange unge, der hvert år sendes til Danmark til forskellig teoretisk og faglig uddannelse, næsten alle kan for lidt dansk, hvorved kostbar tid går tabt. De grønlandske unge har krav på at få deres uddannelse i samme unge alder som i det øvrige rige, og det får de ikke, før det danske sprog læres bedre og på et tidligere tidspunkt.

Det er allerede berørt, hvordan stillingen er for Amerikas og Canadas „grøn-lændere“. Det må dog her bemærkes, at beboerne i Alaska og det nordlige Canada helt op til sidste verdenskrig var langt tilbagestående i skolemæssig henseende. Til gengæld er der i tiden siden 1945 gjort en kolossal indsats og ofret enorme summer – der godt kan få indbyggerne i vort lille fædreland til at sukke – på en opbygning af skolevæsenet til en tidssvarende standard.

Afgørende – og i modsætning til vore egne forhold og problemer – er også den kendsgerning, at der aldrig derovre er blevet skabt noget eskimoisk skriftsprog eller blevet undervist i sproget i nogen skole. Dette skyldes dels de store dialektforskelle fra egen til egen, dels hele den amerikanske og canadiske kulturpolitik, der kort

I børnehaven lærer mange grønlandske børn deres første danske ord.

Foto: Jette Bang

går ud på, at eskimoerne ligesom alle andre beboere i Amerika og Canada må finde sig i at smeltes sammen i det store konglomerat og opgive deres egne sprog og nationale ejendommeligheder.

Al undervisning foregår på engelsk, og man søger at gøre børnene fortrolige med engelsk allerede fra 1. klasse. „Resultatet er, at den yngre generation nu taler engelsk de fleste steder og i mange tilfælde ikke engang forstår eskimoisk længere. Det er f. eks. ikke ualmindeligt, at bedsteforældrene i en familie taler eskimoisk, forældrene begge sprog og børnene kun engelsk.“ (M. Lidegaard i Grønlandsposten om Alaska).

En sådan politik er jo så absolut „the hard way“, og reaktioner fra befolkningen sandsynlige. Men M. Lidegaard oplyser i samme artikel, at eskimoerne på direkte forespørgsel ikke udtrykte nogen modstand mod denne udvikling udover enkelte, der mente, at det måske var kedeligt, at alt det gamle sådan forsvandt. Men de udtalte alle, at det var uundgåeligt og nødvendigt, hvis eskimoerne skulle opnå fuldstændig ligestilling.

Artikler i det canadiske tidsskrift „Eskimo“ kunne tyde på, at alle ikke dér er helt så tilfredse med en lignende udvikling. I alle tilfælde har dette blad gentagne gange givet udtryk for den opfattelse, at de canadiske myndigheder i deres bestræbelser for at give eskimoerne del i civilisationens velsignelser ikke er tilstrækkeligt interesserede i at prøve at forstå eskimoernes særlige vilkår og forudsætninger. Hidtil har skolepolitikken været som i Alaska helt at undertrykke eskimoisk i skolerne. Al undervisning foregår på engelsk. Men der gives i tidsskriftet udtryk for, at en bevarelse af det indfødte sprog er nødvendig, hvis eskimoerne skal komme helskindet gennem brydningstiden.

Men baggrund og forudsætninger er som nævnt i Alaska og Nordcanada meget forskellige fra Grønlands. Om det overhovedet er muligt derovre på nuværende tidspunkt at bevare det eskimoiske sprog – uden et skriftsprog og uden en Samuel Kleinschmidt – er vel tvivlsomt. Og den nuværende politik er om ikke andet så i alle tilfælde effektiv med hensyn til indlæring af rigssproget derovre – engelsk.

Konklusionen er måske den, at de derovre endnu befinder sig i den ene grøft, mens vi i Grønland helt op til omkring 1950 har befundet os i den anden grøft, hvorfra vi siden har arbejdet os et godt stykke op og forhåbentlig i løbet af få år gennem befolkningens egne ønsker – udtrykt af et enigt landsråd – kan nå op på den plane vej med en helt central placering af det danske rigssprog og en skøn som bevarelse af det grønlandske modersmål.

